

Onderwijsvisitatie Rechten

Een onderzoek naar de kwaliteit van Master Internationaal en Europees recht van de Vrije Universiteit Brussel

30 mei 2016

Master of Laws in het Internationaal en Europees Recht - Vrije Universiteit Brussel

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de Master of Laws in het Internationaal en Europees Recht aan de Vrije Universiteit Brussel. Deelcommissie 3 van de visitatiecommissie Rechten bezocht deze opleiding van maandag 24 tot dinsdag 25 november 2014.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR-beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding - of een opleidingsvariant - voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij tot haar oordeel is gekomen. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleiding met alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleiding zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, het assisterend personeel, de studenten, de alumni, vertegenwoordigers van het werkveld en de verantwoordelijken op opleidingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. De commissie heeft ook het studiemateriaal, de afstudeerwerken en de examenvragen bestudeerd. Tevens is door de commissie een bezoek gebracht aan de opleidings specifieke faciliteiten, zoals de leslokalen en de bibliotheek.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier wenst de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter suggesties.

De voorganger van de master Internationaal en Europees Recht werd opgericht in 1961. Na de splitsing van de Université libre de Bruxelles (ULB) bleef het *Institut d'Etudes Européennes* integraal en uitsluitend deel uitmaken van de ULB. Aan de Vrije Universiteit Brussel ontstond in het academiejaar 1978-79 de Bijzondere Licentie in het Internationaal en Europees Recht. De laatste omvorming van

titulatuur vond plaats in 2004-05 naar aanleiding van de bachelor-masterhervorming. Over de periode 2005-06 tot en met 2013-14 schreven zich gemiddeld jaarlijks 28 studenten in voor de opleiding. De laatste jaren tekent zich een stijging van de instroom af.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau van de opleiding als voldoende

De opleiding beoogt om haar studenten op te leiden tot ‘afgestudeerden die beschikken over een gevorderde kennis van het internationaal en Europees recht’. Hiermee zijn zij volgens het zelfevaluatierapport voorbereid op ‘het autonoom beoefenen van wetenschappelijk onderzoek in deze deeldomeinen en in staat om deze theoretische kennis toe te passen in een professionele **nationale of internationale carrière**’. Daaronder worden dan diplomatieke dienst, internationale en Europese ambten, etc. verstaan.

Deze algemene doelstelling wordt verder geconcretiseerd in **vijftien opleidingsspecifieke leerresultaten**. De commissie vindt deze doelstellingen op masterniveau en derhalve in lijn met het Vlaamse kwalificatieraamwerk. Het masterniveau blijkt onder andere uit de volgende elementen die in de leerdoelen zijn opgenomen: ‘diepgaande kennis’, ‘complexe problemen’, ‘kritische analyse en synthese’, ‘autonoom wetenschappelijk onderzoek verrichten’, ‘originele bijdrage leveren aan rechtsontwikkeling’, ‘kritische, onderzoekende houding’.

De opleidingsspecifieke leerresultaten sluiten aan bij het domeinspecifiek leerresultatenkader. De visitatiecommissie waardeert dat de eerstgenoemde nog een stuk meer toegepast en minder ‘basic’ zijn dan de laatste.

De opleidingsspecifieke leerresultaten sluiten aan bij de **internationale praktijk** waar de opleiding zich mede op richt. Hoewel de opleiding ambieert studenten voor te bereiden op zowel een nationale als internationale carrière, wezen gesprekken van de commissie met (oud-)studenten uit dat de meerderheid een ‘nationale’ carrière (weliswaar binnen een internationale context) beoogt, of dat dit althans als meer realistisch wordt gezien. Overigens blijkt uit een alumni-enquête¹ dat studenten nog onvoldoende ingelicht worden over de beroepsmogelijkheden.

De commissie waardeert dat de opleiding een benchmark-oefening heeft opgezet om zich nationaal en internationaal te situeren. Hieruit is gebleken dat de opleiding een **unieke plaats** bekleedt: het is de enige Nederlandstalige opleiding in Vlaanderen die aan de studenten een gelijktijdige verdeskundiging in het internationaal en het Europees recht aanbiedt. Het feit dat de opleiding in het Nederlands wordt aangeboden, impliceert dat ze specifiek is afgesteld op de noden van Nederlandstalige studenten.

Samenvattend heeft de commissie een opleiding aangetroffen die bescheiden in haar ambities is, maar een generalistisch programma beoogt met een evenwichtig aanbod in twee deeldomeinen. De keuze voor een breed internationaal en Europeesrechtelijk profiel werd tijdens het gesprek met de opleidingsverantwoordelijken overigens helder en overtuigend beargumenteerd.

---

¹ 35 alumni, gespreid over de academiejaren 2008-2009 tot 2012-2013, namen deel aan de enquête. Deze enquêteresultaten dienen daarom met enige omzichtigheid te worden aangewend.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces van de opleiding als voldoende

De master Internationaal en Europees Recht omvat 60 studiepunten, waarvan 30 worden verdeeld over acht plichtopleidingsonderdelen, 12 voor keuzevakken en 18 voor de masterproef. Uitgedrukt in studiepunten kunnen studenten de helft van hun programma invullen naar eigen voorkeur, vermits zij hun masterproefonderwerp zelf kunnen bepalen. Wel zijn studenten verplicht een evenwichtige reeks opleidingsonderdelen te volgen uit de twee deeldomeinen Internationaal Recht en Europees Recht (15 ECTS voor elk domein).

Van de verplichte opleidingsonderdelen zijn er vier eigen aan de opleiding; de drie overige worden ook aangeboden in de reguliere master Rechten. De commissie waardeert dat het keuzepakket, naast zeven Nederlandstalige, ook zeven Engelstalige en vier Franstalige opleidingsonderdelen omvat. Deze laatste resulteren uit een samenwerkingsovereenkomst met de (vlakbij gelegen) zusteruniversiteit Université libre de Bruxelles (ULB). Van de aangeboden Engelstalige vakken worden er drie ontleend aan het (aan de VUB verbonden) Institute of European Studies, drie aan de reguliere master Rechten en is er een eigen aan de opleiding.

Onderwijsevaluaties door studenten tonen aan dat de samenhang tussen de opleidingsonderdelen als goed bestempeld wordt. Ook de visitatiecommissie beschouwt het programma als **coherent**. Weliswaar acht ze het vakkenaanbod ook vrij klassiek en kunnen een aantal onderwerpen (Europees constitutioneel recht, external relations of the EU, internationaal milieurecht, internationaal humanitair recht, mensenrechten) meer nadruk krijgen. Sommige van die thema's staan reeds in de reguliere rechtenopleiding van de VUB geprogrammeerd. De opleiding voorkomt daarmee een onnodige herhaling voor de eigen, voormalige rechtenstudenten. De niet-juristen in de opleiding echter vinden de afwezigheid van deze onderwerpen een gemis. De commissie is van oordeel dat ook op masterniveau voldoende aandacht naar voornoemde thema's moet gaan, in het bijzonder wat betreft mensenrechten. Een vak als 'Internationaal zeerecht' van zijn kant wordt door de studenten als 'interessant' aangeduid, maar niet in die mate dat het verplicht moet zijn.

Het opleidingsonderdeel 'Diplomatieke, consulaire en internationale ambten' bevat een werkcollege dat studenten, die een Belgische diplomatieke loopbaan ambiëren, voorbereidt op deelname aan het diplomatiek examen. Studenten krijgen ook de kans om deel te nemen aan een studie-uitstap naar Den Haag waar verschillende internationale hoven, tribunalen of organisaties bezocht kunnen worden. Daarnaast worden (in het kader van een van de plichtvakken) verschillende bezoeken gepland naar Europese instellingen en organen. Volgens het zelfevaluatierapport zijn studenten vragende partij voor een extra studiereis naar het buitenland, bijvoorbeeld Genève. De commissie onderschrijft deze wens, maar meent dat dit ook extra-curriculair kan georganiseerd worden. Globaal gezien, en ondanks dat diverse docenten uit de praktijk komen en concrete casussen behandelen in hun lessen, stellen (oud-)studenten vast dat hun opleiding nog altijd **weinig praktijkgericht** is. Een stage zou, gezien de nadruk op vaardigheden in de doelstellingen, in hun ogen niet misplaatst zijn. Volgens de commissie is een facultatieve stage geen slecht idee, zolang het academische karakter van het programma hierdoor niet wordt aangetast.

Alle verplichte opleidingsonderdelen maken gebruik van hoorcolleges als voornaamste **werkvorm**. Het zelfevaluatierapport noemt ‘zonder uitzondering’ alle hoorcolleges interactief, ‘om de student aan te zetten om kritisch te reflecteren over de leerstof’ alsook de mondelinge vaardigheden bij te schaven. De kritische reflectie wordt ook aangescherpt door individuele opdrachten in de meerderheid van de plichtvakken. Maar ondanks het interactieve karakter van de lessen - door studenten en alumni bevestigd tegenover de commissie - is de manier van onderwijs soms nog traditioneel. Het feit dat geregeld ook andere masterstudenten aan het onderwijs deelnemen, impliceert ook het risico van (te) grote groepen. Teneinde studenten meer uit te dagen vraagt de commissie meer variatie in het onderwijs na te streven. Dat kan door bijvoorbeeld meer opdrachten te verstrekken, of studenten in groep iets te laten voorbereiden.

Opmerkelijk zijn de tegenstrijdige signalen omtrent de **studietijdervaring**. Uit de onderwijsevaluaties door studenten blijkt dat opleidingsonderdelen doorgaans zwaarder zijn dan aangegeven. Volgens het zelfevaluatierapport vinden alumni daarentegen het programma licht, of zelfs te licht. Dit laatste sluit aan bij de impressie van de commissie na haar gesprek met de studenten. Zij beschreven de studiedruk als erg rustig.

De **masterproef** omvat een 40-tal bladzijden en wordt in beginsel in het Nederlands geschreven (maar hier kan een uitzondering voor gemaakt worden). De keuze van onderwerp is vrij, al bestaat er ook een beschikbare onderwerpenlijst. De enige beperking is dat voor het gekozen onderwerp deskundigheid in dat specifieke domein aanwezig dient te zijn bij het onderwijzend personeel. Studenten kiezen hun promotor onder docenten van de opleiding.

Een alumni-enquête² heeft uitgewezen dat **voorbereiding** en **begeleiding** van de masterproef een zwakker punt van de opleiding vormen. Dezelfde trend valt op bij de onderwijsevaluaties. Er bestaat geen *roadmap* of opvolgingsprocedure voor de masterproef. Geacht wordt dat studenten in hun vooropleiding reeds succesvol een masterproef verdedigd hebben, en dus in staat zijn zelfstandiger te kunnen werken. Studenten hebben regelmatig contact met hun begeleider, maar de frequentie daarvan is persoonsafhankelijk. Elke begeleider vult zijn functie naar eigen goedgevoelen in; er bestaat geen overkoepelend beleid rond. De opleiding is zich bewust van deze tekortkoming. Ze wenst een extra controlepunt ‘contactmomenten student-promotor’ toe te voegen aan het evaluatieformulier van de masterproef, door de promotor in te vullen, waarin deze laatste aangeeft hoe deze contacten verlopen zijn. De commissie moedigt invoering hiervan aan. Recent is ook beslist om studenten, die in hun vooropleiding geen rechtsmethodologie aangeboden kregen, een methodologiewerkcollege van twee uur aan te bieden.

De masterproef kan ook bestaan uit een deelname aan een **internationale pleitwedstrijd**. Deze wedstrijden, respectievelijk Engels- en Franstalig, zijn de belangrijkste in hun soort en geven studenten de kans om hun kennis van het internationaal publiekrecht te verdiepen op een zeer praktische wijze. De pleitfase van beide wedstrijden vindt plaats in het buitenland. De pleitwedstrijden zijn erg in trek bij de studenten, in die mate zelfs dat sommige studenten speciaal hiervoor de opleiding gekozen hebben. Dit houdt wel in dat een selectie noodzakelijk is geworden. Deelnemers worden van bij aanvang intens begeleid, onder meer bij het schrijven in het Engels respectievelijk Frans. De commissie heeft veel waardering voor de deelname aan deze prestigieuze

---

² Zie voetnoot 1.

pleitwedstrijden, die van internationaal topniveau zijn en minstens equivalent aan het schrijven van een masterproef. Studenten komen hierin niet alleen met de praktijk in contact, maar ze krijgen ook een gelegenheid tot actieve participatie, kritisch denken en reflectie.

De opleiding heeft een pilootproject van **groepsmobiliteit** uitgewerkt met drie andere universiteiten, respectievelijk in Tromsø, Chili en Abou Dhabi. Het opzet is om een zogenaamd *mobility window* van twee weken in te bouwen in het programma waarbinnen iedere deelnemende universiteit een 10-daags opleidingsonderdeel zal aanbieden ter waarde van 15 studiepunten. De opleiding bekijkt voornamelijk hoe dit project kan worden gefinancierd. De commissie vindt het alvast een goed initiatief in het kader van de internationalisering.

De opleiding kan een beroep doen op 15 ZAP-leden en 4 assistenten voor het verstrekken van onderwijs van alle plichtvakken en een deel van de keuzevakken. Het merendeel van de opleidingsonderdelen wordt dus gedoceerd door lesgevers verbonden aan de eigen vakgroep. Het resterende deel wordt gedoceerd door lesgevers verbonden aan andere vakgroepen, binnen en buiten de eigen faculteit. De **student-staf ratio** is volgens de commissie daarmee voldoende. Wel bleek uit de gesprekken dat de werkbelasting voor met name voltijdse docenten zwaar is. Voor een deel heeft dit te maken met de - vaak zeer persoonlijke - interactie met de studenten, zowel binnen als buiten de lessen (het beantwoorden van e-mails en dergelijke). Anderzijds geeft het ook wel aan dat het programma baat zou hebben bij een vaste medewerker als centraal aanspreekpunt (zie *infra*).

Door een combinatie van twee voltijdse docenten, een in het domein van het internationaal en een in het domein van het Europees recht, aangevuld met een reeks deeltijdse docenten, deels ook verbonden aan andere universiteiten, en docenten uit de praktijk met specifieke deskundigheid, kan de opleiding voor **ieder onderdeel een erkende specialist** aantrekken. De opleiding telt sinds 2010 ook een onderzoeksprofessor in haar midden. Vanaf 2014-2015 leggen nieuwe ZAP-leden verplicht het Onderwijsprofessionaliseringstraject af dat hun didactische competenties aanscherpt. Voorheen was deelname hieraan enkel vrijwillig. Daarnaast wordt op centraal niveau door de universiteit een regulier cursusaanbod rond didactische thema's georganiseerd.

Studenten waarderen in het bijzonder dat hun lesgevers zo benaderbaar zijn. Alumni- en studentenenquêtes wijzen uit dat zowel de **vakinhoudelijke** als **onderwijskundige** deskundigheid van de docenten goed beoordeeld worden. De visitatiecommissie, die ter plekke met studenten, alumni en docenten heeft gesproken, kan zich bij dit oordeel aansluiten. De keerzijde van het grote aandeel aan deeltijdse docenten is wel dat het programma in realiteit erg gaat steunen op het enthousiasme van één à twee mensen. De commissie vraagt de opleidingsverantwoordelijken de juiste balans hierin te bewaken.

De **toelatingscriteria** zijn helder. De opleiding is rechtstreeks toegankelijk voor houders van een licentiaats- of masterdiploma in de rechten en is daarnaast, na toelating op basis van een geschiktheidsonderzoek, toegankelijk voor andere masterdiploma's na evaluatie van de vereiste basiskennis internationaal en Europees recht. Van de 190 ingeschreven studenten tussen 2007-08 en 2012-13 stroomden er 59 in zonder rechtendiploma. Het geschiktheidsonderzoek gebeurt op basis van het academisch dossier dat het reeds afgelegde traject van de betrokken student weergeeft. Wanneer wordt geoordeeld dat de student niet genoeg voorkennis heeft, wordt een **voorbereidingsprogramma** opgelegd. Dit programma telt 12 studiepunten en bestaat uit drie vakken over Europees en/of

internationaal recht. Hinderlijk - en onlogisch - is dat één van deze drie vakken om programmatorische redenen pas in het tweede semester gedoceerd wordt. Dit betekent dus dat niet alle studenten in het eerste semester over het gewenste basiskennisniveau beschikken. De commissie beveelt aan om alle opleidingsonderdelen van het voorbereidingsprogramma in het eerste semester te programmeren.

Op basis van haar gesprekken ter plaatse heeft de commissie moeten vaststellen dat **communicatie** een zwak punt van de opleiding vormt. Dit heeft niet te maken met een gebrek aan inzet maar kent meer structurele oorzaken, onafhankelijk van de opleiding. Er is bijvoorbeeld slechts één studietrajectbegeleider voor alle rechtenopleidingen in de faculteit Recht en Criminologie. De bereikbaarheid en werking van het faculteitssecretariaat scoren slecht bij de onderwijsevaluaties. Daar waar vroeger een secretariaatsmedewerker verbonden aan de Vakgroep de studenten op de hoogte hield van alle berichtgeving in verband met de colleges en fungeerde als tussenpersoon, is deze stap weggevallen. Over de online informatievoorziening zijn eveneens veel klachten gesignaleerd. Als gevolg van dit alles weten studenten nauwelijks tot wie zich te richten. In feite gaat men voor zowat alles te rade bij de lesgevers (die derhalve ook met een hoge werkdruk kampen). Weliswaar zijn docenten zeer betrokken bij de studenten en voldoende toegankelijk, maar onderbezetting van het secretariaat en het ontbreken van een speciale contactpersoon voor deze LL.M.-studenten maken dat de opvang en communicatie niet altijd optimaal verlopen. Gezien het **groepsgevoel** onder de studenten niet groot is - ze komen uit heel verspreide locaties in Vlaanderen en er bestaat niet zoiets als een *common room* - benadrukt de commissie des te meer het belang van een betere communicatie.

In de periode tussen 2006-07 en 2010-11 stapten 27 studenten voortijdig uit de opleiding. Het zelfevaluatierapport geeft de moeilijke combinatie werk/studeren aan als meest plausibele reden voor deze **drop-out**. Harde gegevens daarover bestaan evenwel niet. De commissie beveelt aan meer inzicht te krijgen in de redenen van het staken van de opleiding. Dit kan bijvoorbeeld door exitgesprekken.

De commissie vindt de **onderwijsinfrastructuur** adequaat. De opleiding vindt integraal plaats op de VUB-campus te Etterbeek. Deze is goed bereikbaar met het openbaar vervoer. De lokalen waarin de hoorcolleges worden gehouden, zijn aangepast aan het aantal studenten en uitgerust met mogelijkheden tot projectie en draadloos internet. De VUB-campus telt één gecentraliseerde bibliotheek. Ook heeft de Vakgroep in de loop der jaren een eigen vakgroepbibliotheek uitgebouwd. De opleiding geeft zelf aan dat de VUB-collectie op het vlak van het internationaal en Europees recht 'niet tot de betere in België' behoort. Daarom poogt de Vakgroep haar gunstige locatie te Brussel te valoriseren. De bibliotheek van de ULB behoort in beide deeldomeinen wel tot de betere in België en is gratis toegankelijk voor VUB-studenten. Bovendien bezit Brussel een rijke collectie van bibliotheken met ruime internationaal- en Europeesrechtelijke collecties die gratis toegankelijk zijn. De studenten worden aangemoedigd hier ten volle gebruik van te maken. Daarnaast beschikken studenten toegang tot de elektronische databank *Westlaw* die het gros van Angelsaksische juridische tijdschriften bevat.

Het schriftelijk **studiemateriaal** voor de opleiding bestaat voornamelijk uit readers, syllabi en tekstbundels, en soms ook handboeken. Elektronisch studiemateriaal, zoals slides van de lessen, wordt beschikbaar gesteld via het digitaal leerplatform PointCarré dat ook wordt aangewend voor de communicatie met de studenten.

In haar zelfevaluatie rapport beschrijft de opleiding omstandig hoe de specifieke verbeter suggesties van de vorige visitatie commissie ter harte zijn genomen. De **interne kwaliteitszorg** van de opleiding krijgt gestalte in haar eigen Opleidingsraad en via op regelmatige basis georganiseerde enquêtes (zowel van studenten als alumni). De Opleidingsraad vergadert minstens tweemaal per jaar. Naast alle docenten en overige leden van de faculteit betrokken bij de opleiding, zetelen ook twee studentenvertegenwoordigers en twee alumni in de Opleidingsraad. De enquêtering van studenten gebeurt op centraal VUB-niveau. De respons op deze bevestigingen lag de voorbije jaren bijzonder laag, hetgeen de commissie betreurt. Het leidt ertoe dat verbetermaatregelen op basis van evaluaties niet goed mogelijk zijn.

De visitatie commissie beveelt aan om naast de reguliere VUB-evaluaties aan het eind van het eerste semester een **panelgesprek met de studenten** te organiseren. In dat gesprek kunnen dan het onderwijs en de overige gang van zaken worden besproken en geëvalueerd, en kunnen mogelijke verbeteracties worden voorgesteld. Een dergelijk panelgesprek draagt ook bij aan de *community*. Ook een evaluatiegesprek aan het eind van de opleiding met studenten over het onderwijs en de scriptiebegeleiding zou de opleiding meer kwalitatieve informatie geven. De commissie beveelt aan dat dergelijke evaluaties ook *ad hoc* en op opleidingsniveau - in plaats van alleen centraal gestuurd - kunnen georganiseerd worden.

Samenvattend meent de commissie dat het programma in zijn huidige vorm voldoet om de doelstellingen te realiseren. De opleiding heeft een degelijke staf en een samenhangend curriculum dat ook niet-juristen op het juiste niveau kan brengen. Weliswaar zijn er een aantal aandachtspunten die ter harte moeten genomen worden. Om het programma niet te laten 'stollen' moet het aanbod herbekeken worden in functie van zijn actualiteitswaarde. De scriptiebegeleiding dient meer gestroomlijnd. Ook communicatie en omkadering zijn gesignaleerd als pijnpunt. Er is sprake van een enigszins passieve (door weinig mensen gedragen) organisatie, die volgens de commissie met meer elan verder zou kunnen raken. Ten gunste van de opleiding pleit wel dat ze veel zin heeft voor zelfkritiek en eerlijk staat tegenover de mindere kanten.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau van de opleiding als voldoende

Docenten bepalen in principe de evaluatiemethodes die zij het meest geschikt achten. Ze kunnen met vragen hierover terecht bij het Departement Onderwijsbeleid dat ook cursussen over evalueren aanbiedt. Voor een meerderheid van de opleidingsonderdelen kiest de opleiding voor een combinatie van verschillende **evaluatievormen**: mondeling, schriftelijk, werkstuk. Een mondelinge evaluatie is vrijwel bij alle vakken aanwezig. Nagenoeg alle evaluaties verlopen ook 'open boek'.

Bij de helft van de plichtvakken wordt, naast de summatieve evaluatie, ook voorzien in **formatieve evaluatie** om studenten bij te sturen in hun leerproces: dit onder de vorm van feedback op taken, presentaties, masterproefhoofdstukken of onder de vorm van modeloplossingen voor casusoefeningen.

De visitatiecommissie heeft een selectie van examenvragen doorgenomen en vindt deze van adequate kwaliteit. Docenten hanteren vaak modelantwoorden om hun evaluaties te beoordelen. Op centraal VUB-niveau is er een **toetsbeleid** of visie op evalueren uitgeschreven waar de opleiding zich naar richt, maar dat op opleidingsniveau nog meer geformaliseerd kan worden. De kwaliteitsbewaking van de examens gebeurt hoofdzakelijk via de onderwijsbeoordelingen. Volgens het zelfevaluatieverslag hebben de studenten 'voor geen enkel opleidingsonderdeel een probleemsignaal gegeven'. Hierbij moet echter aangetekend, zoals in GKW 2 beschreven, dat de deelname aan de onderwijsbeoordelingen te laag ligt om betrouwbaar te zijn.

Voor de evaluatie van de masterproeven en de pleitwedstrijden ligt de nadruk op het schriftelijk werkstuk dat respectievelijk door de promotor en twee lezers of door een internationale jury van deskundigen in het internationaal recht wordt beoordeeld. De opleiding doet beroep op haar connecties met het beroepenveld, en indien mogelijk alumni, om ervoor te zorgen dat elke **masterproef** gelezen wordt door een academisch deskundige in het domein, dan wel iemand uit de praktijk. De beoordeling gebeurt aan de hand van een standaard evaluatieformulier waarvan de criteria vooraf aan de student worden meegedeeld. De student kan zich tegenover zijn/haar jury mondeling verdedigen en zo het gewogen gemiddelde positief dan wel negatief beïnvloeden. Voorafgaand aan haar bezoek heeft de commissie een selectie van masterproeven gelezen. Ze komt tot de conclusie dat de kwaliteit daarvan globaal voldoende is, en dat de toegekende cijfers daarmee ook in overeenstemming zijn.

De evaluatie in het kader van de **pleitwedstrijden** gebeurt op basis van de beoordeling die de opgestelde memories alsook de mondelinge pleidooien door de organiserende jury toebedeeld kregen. Op basis hiervan wordt een globale score aan de groep toegekend, die dan achteraf verder wordt verfijnd naar de individuele deelnemers toe met een differentiatie op basis van de ontplooiende activiteiten binnen het team. Overigens is voor de pleitwedstrijden ook formatieve evaluatie voorzien, via *peer assessment* waarbij studenten elkaars stukken lezen en becommentariëren, onder begeleiding van een gekwalificeerd staflid. Zoals in GKW 2 aangestipt zijn de pleitwedstrijden zelf van internationaal topniveau.

Een alumni-enquête³ wijst uit dat de meeste afgestudeerden snel werk vinden. 80% van de respondenten oordeelt dat de opleiding hen voldoende heeft voorbereid op het uitoefenen van hun huidige functie. Tijdens het bezoek ter plaatse stelde de commissie vast dat alumni vrij tevreden op hun opleiding terugkijken. Wel is het zo dat alumni die expliciet naar ‘internationale’ jobs streven - bijvoorbeeld voor de Europese Commissie - enigszins gefrustreerd raken door de enorme concurrentie. Daarvoor is deze opleiding niet de meest geschikte. De commissie stelde daarentegen wel vast dat de meeste studenten terecht komen in gekwalificeerde functies op de **nationale (Belgische) arbeidsmarkt**.

Zoals in GWK 2 aangehaald is er een relatief hoge drop-out van studenten. Van de studenten die niet afhaken - zo leren cijfers van het Datawarehouse Hoger Onderwijs - behaalt evenwel een ruime meerderheid het diploma binnen één jaar. Volgens cijfers van de opleiding zelf viel de voorbije studiejaar een gemiddeld **studierendement** van 85% op te tekenen.

Samenvattend stelt de commissie dat het toetsbeleid op opleidingsniveau nog meer kan geformaliseerd worden. Daartegenover staat dat de evaluatie gevarieerd is en dat er zowel formatief als summatief getoetst wordt. Op basis van onder meer examenopgaven en aanvullende gesprekken meent de commissie dat de evaluatie aansluit bij het onderwijs en erin slaagt studenten de beoogde leerresultaten te laten behalen. Zich baserend op de kwaliteit van de examens, de masterproeven en de gesprekken met (oud-) studenten, meent de commissie dat studenten adequaat voorbereid worden op de (Belgische) arbeidsmarkt. Het studierendement is vrij hoog.

---

³ Zie voetnoot 1.

Integraal eindoordeel van de commissie

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerd eindniveau	V

Vermits generieke kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, generieke kwaliteitswaarborg 2 als voldoende en generieke kwaliteitswaarborg 3 als voldoende, is het eindoordeel van de opleiding Master of Laws in het Internationaal en Europees Recht conform de beslisregels, voldoende.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 - Beoogd eindniveau

- Maak voldoende duidelijk dat het een generalistische opleiding betreft, en wees realistisch in het schetsen van de carrièreperspectieven voor studenten.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

- Tracht studenten meer uit te dagen door het onderwijs minder traditioneel vorm te geven, indien mogelijk ook binnen kleinere groepen.
- Ga na of sommige onderwerpen - met name mensenrechten - in het curriculum niet onderbelicht blijven, in het bijzonder voor studenten met een niet-juridische achtergrond, en dit teneinde een inhoudelijke 'verstelling' van het programma te voorkomen.
- Creëer een duidelijke opvolgingsprocedure voor de begeleiding van de masterproef.
- Bewaak dat het programma niet te afhankelijk wordt van een beperkt aantal lesgevers.
- Dring aan op de aanstelling van een vaste medewerker als centraal aanspreekpunt.
- Plaats alle opleidingsonderdelen van het voorbereidingsprogramma in het eerste semester.
- Ga na hoe de responsgraad op studentenbevragingen kan verhoogd worden.
- Organiseer, naast de bestaande evaluaties, één of twee keer per jaar panelgesprekken met de studenten om de kwaliteit te verbeteren.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerd eindniveau

- Laat het universitaire toetsbeleid of visie op evalueren meer tot in de opleiding zelf doorsijpelen en formaliseren.